

Terénní příručka pro malé mapovatele

VEVERKA OBECNÁ ZNÁMÁ I NEZNÁMÁ

Vydalo:

Občanské sdružení ORNITA v rámci dlouhodobého projektu mapování veverky obecné ve spolupráci se školami

ORNITA

JAK POZNAT VEVERKU OBECNOU?

Na našem území žije pouze jediný druh veverky – veverka obecná (*Sciurus vulgaris*) – samec se od samice na první pohled nijak neliší.

Hustě osrstěný ocas je používán při skoku jako brzdicí padák a kormidlo

V zimě na koncích uší vyrůstají dlouhé štětičky srsti

Ostré drápky umožňují bezpečné šplhání nebo účinné hrabání

Vždy bílá srst na břiše

Zbarvení srsti je velmi proměnlivé, od sytě rezavé, přes kaštanově hnědou, tmavší hnědou až po téměř černou s šedavými odstíny

Průměrný věk: ve volné přírodě od 3 do 5 let

Délka těla: 200–270 mm

Délka ocasu: 140–200 mm

Váha: 210–410 g

BAREVNÉ VARIANTY VEVEREK

Různé zbarvení srsti veverek nerozlišuje veverky do více druhů či poddruhů nebo rodin, naopak – v jedné rodině můžeme najít různě zbarvené veverky.

Veverky světle zbarvené nalezneme spíše v nížinách a listnatých lesích, naopak veverky s tmavou srstí převažují spíše v horských oblastech a v jehličnatých lesích.

Proč tomu tak asi je?

Veverky s tmavou srstí lépe splynou s tmavým prostředím smrkového lesa (smrkové lesy se často navíc vyskytují v horských oblastech) a jsou tak lépe maskovány před predátory. Naopak světle zbarvené veverky se lépe maskují ve světlejším listnatém lese.

Tmavá veverka na kmeni smrku

Zrzavá veverka v podzimním listí (viz předchozí strana)

PŘÍMÉ POZOROVÁNÍ VEVEREK

Kde můžeme veverku pozorovat?

Veverka obecná je přizpůsobena životu na stromech, kde si staví i hnízda či obývá opuštěná hnízda dravců, dutiny stromů, případně prázdné ptačí budky.

Veverka se u nás vyskytuje na celém území, její výskyt je omezen dostatečným stromovým porostem. Má ráda všechny typy lesa, samozřejmě dává přednost těm, kde má možnost získat více potravy (většinou starší, jehličnaté porosty). Ale nevyhýbá se ani městu, s oblibou proniká do našich zahrad a oblíbila si některé městské parky a hřbitovy, kde ji lidé přikrmují, a proto ji zde můžeme vidět spíše než v lese. Veverku nehledejte na otevřeném prostranství; tomu se snaží vyhýbat, snadno by ji zde mohl ulovit některý z dravých ptáků či její největší predátor – kuna.

*Jestřáb lesní
ulovil veverku*

Kdy veverku můžeme pozorovat?

Nejlepší roční období pro pozorování veverek je jaro a podzim, kdy jsou velmi aktivní. Na jaře jsou vyhládlé po zimě a hledají potravu v širokém okolí, staví si nová hnízda a samečci hledají samičky kvůli páření. Na podzim pak veverka opět v okolí pátrá po potravě, kterou si ukrývá do zásob. Na podzim se také odrostlá mláďata vydávají hledat nová území.

V průběhu dne můžeme veverku nejlépe pozorovat brzy po ránu. Vstává chvilku před rozedněním a je nejaktivnější – vyrazí si hledat potravu.

PŘÍMÉ POZOROVÁNÍ VEVEREK

Veverka je samotářka, má vlastní území o rozloze několika hektarů, které si chrání před jinými veverkami.

*Když spatříme
více veverek
pohromadě, je to
většinou matka
s mláďaty.
Občas můžeme
také pozorovat
honičku dvou
veverek, pak
se jedná
o veverčí
námluvy*

Veverka mívá mláďata 2–3x do roka (v období únor/duben a květen/srpen). Samička je březí 36 až 42 dní, má 3–5 mláďat velikosti krabičky od zápalek a vychovává je sama.

Mláďatům se za 31 dní otevírají oči, kojena jsou 5 až 7 týdnů. Matka mláďata často stěhuje z hnízda do hnízda (ochrana před predátory).

Mláďata bývají samostatná ve věku 2–3 měsíců, kdy se o ně matka pomalu přestává starat a ona jsou tak nucena hledat si vlastní území a vlastní zdroje.

NEPŘÍMÉ POZOROVÁNÍ VEVEREK

Veverku nemusíte vidět hned, často na její přítomnost ve vašem okolí upozorní některé nepřímé „důkazy“, např.:

- 1) hnízdo v koruně stromu
- 2) pozerky (zbytky po šiškách jehličnanů)
- 3) stopy, výhrabky

Hnízdo veverky

Hnízdo veverka staví u kmene stromu či v silných větvích. Je kulovité a velmi pevné – i při pádu z výšky se mláďatům uvnitř většinou nic nestane. Hnízda mají dva vchody – kdyby se jedním otvorem dovnitř dobýval predátor, veverka druhým uteče. Veverky budují hnízda

zimní a letní. **Zimní hnízdo**

bývá zpravidla jedno, je velmi bytelné, dobře zateplené.

V slabé zimě veverka trvale nespí, ale v případě nepříznivého počasí v něm může strávit i několik dní.

Jako materiál na stavbu používá větvičky, mech, trávu, listy, lýko, případně peří či zvířecí srst.

Letních hnízd staví několik a střídá je podle potřeby, aby zamezila vystopování hnízda predátory a také přemnožení parazitů.

JAK POZNAT VEVERČÍ HNÍZDO?

Hnízdo veverky

Veverka buduje hnízdo v silných větvích či je pevně ukotveno u kmene stromu.

Hnízdo straky

Straka může hnízdo postavit i v tenkých větvích. Na silnější větvičky navazují slabší, pak následuje vrstva bláta, která vše spojí. Některá hnízda mívají jednoduchou „stříšku“ z větví, takže je horní část „průhledná“.

Pomůcka při rozpoznávání:

Straky staví hnízda v předvegetačním období, kdy jsou ještě neolistěné větvičky, takže hnízdo má postavené pouze z holých větviček, naopak u veverčího hnízda můžeme často vidět zapletené větvičky se suchými listy, mech či suchou trávou.

Hnízdo v dutině

Veverky se mohou zabydlet i v dutinách stromů. Dutinu veverka vystele, stejně jako v případě volně postaveného hnízda – mechem, trávou, listím, zvířecí srstí apod.

Veverka ve stromové dutině

DALŠÍ ZNÁMKY VÝSKYTU VEVEREK

Různé pobytové stopy veverky nalezneme po celý rok.

Požerky ze šišek

Na zemi často najdeme zbytky po hodování veverek nazývané „požerky“. Jsou někdy rozházené po celém lese, jindy je najdeme ve velkém počtu na jednom místě u paty stromu či na pařezu. Určitě jste si takové hromádky požerků v lese všimli, hromádka to není mnohdy malá, jedna veverka je schopná za jeden den spořádat až 150 šišek.

Detaily šiškových požerků. Podobné požerky zanechávají i lesní hlodavci (norník, myšice), ale s vřetenem do hladka ohlodaným, zatímco po veverce na něm zůstávají vláknité zbytky (semenné šupiny z části odkusuje a z části vytrhává)

Jako pobytové stopy po veverce můžeme také najít ohlodané houby, na kterých rozeznáme otisky veverčích hlodáků. Další stopy po konzumaci rostlinné potravy jsou také rozlouskané lískové a vlašské ořechy.

MAPUJEME V ZIMĚ

Stopy

Zvláště v zimě můžeme nalézt i veverčí stopy. Po krátkém prozkoumání bychom měli veverčí stopu snadno rozpoznat.

Rozměry stop:

Přední stopa je asi 4 cm dlouhá a kolem 2 cm široká.

Otisky zadních tlapek jsou větší, dlouhé 6,5 cm a široké 4 cm.

Stopy jsou od sebe vzdáleny 30–50 cm, při běhu to může být až 1 m.

Otisky zadních tlapek

Otisky předních tlapek

Veverčí stopa vede většinou od stromu ke stromu, má tvar písmene „V“.

Veverka se pohybuje stejným způsobem jako zajíc – hopkuje a zadní běhy klade před otisky předních běhů.

Často u stop můžeme nalézt i tzv. výhrabky (místa s odhrabaným sněhem, kde měla veverka schovanou svoji potravu, kterou pak našla díky svému vynikajícímu čichu).

JAK POMOCI VEVERKÁM ?

Pokud chceme zlepšit životní podmínky veverkám v našem okolí, je zde několik způsobů. První možností je umístění budky pro veverky a další možností je umístění krmítka či pítka.

Ve městě je také možnost vybudovat tzv. veverčí přechody zavěšením silných lan nad frekventované komunikace mezi komplexy zeleně.

Budky

Vyvěšením budky pomůžeme veverkám zlepšit jejich hnízdní příležitosti. Pokud se ve vašem okolí vyskytují veverky, zanedlouho po vyvěšení budky budete moci pozorovat, jak veverka nové obydlí prozkoumává; pokud se jí zalíbí, začne si do něj nosit materiál na výstelku a pokud budete mít štěstí na samičku, budete mít později možnost sledovat malá veverčátka hrající si na stromě.

Budku je vhodné vyvěsit na silný strom na klidném místě, který nestojí o samotě – aby měly veverky možnost přebíhat po dalších stromech v rámci svého území. Budka je jednoduchá (o rozměrech 43 × 33 × 25 cm), s jedním či dvěma postranními otvory o průměru 7 cm a lehce dopředu sklopenou střechou.

Pítka pro veverky

Pokud se v blízkosti nenachází zdroj vody, je vhodné poblíž budky umístit i tzv. pítka. Veverky velmi ocení jednoduchá pítka (např. misky pod květináč), umístěná nejlépe mimo dosah koček.

JAK POMOCI VEVERKÁM ?

Krmítka pro veverku

Pro veverku můžeme vytvořit speciální krmítko, do kterého se dostane pouze ona. Pro veverku se osvědčil jednoduchý typ s plochým prkénkem, na kterém může veverka sedět. Potravu vybírá ze zásobníku otevřením lehké stříšky z plexiskla.

Co patří do veverčího krmítka?

Slunečnicová semínka, lískové i vlašské ořechy (vyloupané i vcelku), směs pro činčily, vitaminové granulky pro hlodavce, sušené banánové chipsy, dýňová semínka, bukvice, jedlé kaštany atd. Dále tvrdý sušený chléb, jablka, hrušky, kokosová dužina.

NIKDY – měkké nadýmavé pečivo, nic plesnivého a také slané oříšky všeho druhu! Krmítko je třeba pravidelně kontrolovat a odstraňovat plesnivé, zkyslé, navlhle nebo hnijící potraviny! Veverce mohou vážně ublížit!

Co dělat při nálezu mláděte vypadlého z hnízda?

Pokud najdete mládě vypadlé z hnízda, je nejlepší se o ně postarat, veverka ho většinou už nevezme zpátky. Veverčí mládě uložte na klidné stinné místo, nedávejte mu nic jíst (nevhodnou stravou mu můžete ublížit) a kontaktujte některou ze záchranných stanic.

PROJEKT „VEVERKA ZNÁMÁ I NEZNÁMÁ“

Jde o jedinečný projekt pro děti ze základních a středních škol, který umožňuje aktivní zapojení dětí do mapování chráněných živočichů na území ČR ve spolupráci s odbornými institucemi.

Cíl projektu:

- Zmapovat výskyt veverky obecné na území ČR
- Zapojit do projektu žáky základních a středních škol
- Společně s dětmi zjistit o veverkách co nejvíce údajů
- Informace předat Agentuře ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK ČR)
- Motivovat veřejnost k ochraně veverek

Dalším cílem projektu je prezentovat široké veřejnosti výsledky spolupráce se školami při mapování veverky obecné.

Projekt je koncipován pro 4 věkové kategorie:

1. předškolní děti,
2. žáci základních škol,
3. žáci základních speciálních škol,
4. studenti gymnázií.

Součástí projektu jsou:

1. přednášky ve školách s ukázkami živé veverky,
2. soutěž Veverka známá i neznámá,
3. mapování výskytu veverek na území ČR prostřednictvím webové aplikace.

Kdo tento projekt realizuje?

www.ornita.cz

Občanské sdružení ORNITA – působí především v oblasti ekologické výchovy dětí a mládeže se zvláštním zaměřením na ornitologii. Svých cílů dosahuje ORNITA především spoluprací se školami, pořádá přednášky, terénní výpravy a soutěže. Pro nejaktivnější kolektivy a jednotlivce jsou pak připraveny přírodovědné expedice, výstavy a slavnostní společenské programy.

PROČ MAPOVAT VÝSKYT VEVEREK ?

Veverka se pomalu stává vzácností:

Veverka obecná (*Sciurus vulgaris*) byla dříve široce rozšířena a byli jsme zvyklí ji vidat všude. Dnes je veverka ve většině států Evropy chráněným druhem. To platí i v České republice, kde je v současnosti podle vyhlášky č. 395/1992 Sb. vyhodnocena jako ohrožený druh. V posledních letech u nás totiž došlo k poklesu početnosti tohoto druhu.

Proč veverek ubývá?

Veverka byla dříve považována za škodnou zvěř a byla lovena (např. 60–110 tisíc kusů ročně ve 20. letech 20. století).

Příčin úbytku veverek může být více, např. narušení souvislosti lesních porostů a zhoršení jejich zdravotního stavu. Také to může nárůst početnosti kuny skalní. Jinde, např. ve Spojeném království, se potýkají s odlišným problémem: vytlačováním veverky obecné veverkou popelavou (*Sciurus carolinensis*), kterou člověk neuváženě dovezl z Ameriky.

Čemu mapování veverek pomůže?

Může nám pomoci najít odpovědi na otázky, kde všude veverky žijí, kde se zdržují trvale a kde jen občas, zda mají raději parky, vilové čtvrti nebo zahrady, jak daleko pronikají do centra, jaké je zastoupení barevných forem a kolik jich opravdu asi je.

Jak jsou data zaznamenávána?

Data jsou shromažďována na webových stránkách Občanského sdružení Ornita. Jednotlivá pozorování se zadávají do interaktivní mapy pomocí jednoduchého formuláře.

Kdo data o výskytu veverek vyhodnotí?

Data o výskytu veverek budou po uzavření projektu předána k hodnocení odborníkům z Agentury ochrany přírody a krajiny ČR.

JAK MAPOVAT VEVERKY ?

Veverky můžeme mapovat:

- kdykoliv spatříme veverku (náhodné jednorázové pozorování),
- pravidelné návštěvy jedné nebo více lokalit, opakované záznamy o výskytu a chování veverek v této oblasti.

Nenechte se „doběhnout“ vlastní paměti – ihned si zapisujte:

1) datum a přesný čas pozorování

2) místo pozorování: adresa soukromé zahrady, název parku, název přírodní lokality; v případě většího území uveďte nějaký přibližovací terénní prvek (*např. rozcestí, chata, lávka přes potok*); detaily o stanovišti (*druh stromu, na kterém veverka šplhá, u jakých keřů sbírá potravu apod.*).

3) počet pozorovaných veverek: případně jak se k sobě chovaly (*pronásledovaly se, hrály si apod.*)

4) zbarvení veverek: (*rezavé, hnědé, černé, jiné...*)

5) ostatní okolnosti pozorování: hnízdo (*umístění hnízda, jeho výška nad zemí, druh stromu, na kterém je vystavěno, případně i materiál, z něhož bylo zhotoveno*); mláďata (*počet mláďat a jejich zbarvení, chování apod.*); potrava (*popište druh, pokud jste veverku pozorovali s potravou*); přikrmování, kontakt s lidmi apod.

JAK POZOROVÁNÍ VEVERKY HLÁSIT ?

Existují dva způsoby, jak předat svá hlášení Občanskému sdružení Ornita:

Elektronická mapa on-line:

- naleznete ji na www.ornita.cz,
- údaje o pozorování veverky lze jednoduše zadat přímo do webové aplikace – velkou výhodou je přesná lokalizace vašeho pozorování. Mapu můžete přepnout do zobrazení satelitní mapy a při vkládání údajů o výskytu veverky prostě jen kliknout přímo na strom, kde jste veverku pozorovali.

The screenshot shows a web browser window displaying the Ornita website's online map. The browser address bar shows the URL: <http://www.ornita.cz/gmaps/default.aspx?ItemID=233&square=1>. The page title is "Veverka známá i neznámá - Mapování veverky | Ornita". The main content area features a satellite map of a forested area with numerous red circular markers, each containing a number, indicating reported squirrel sightings. The map is titled "Mapování" and includes a search bar and a "Přidat hlášení o výskytu veverky" button. The left sidebar contains navigation links such as "Aktuality", "O ORNITĚ", "KONTAKTY", "PARTNĚŘI", "TIŠKOVÉ ZPRÁVY", "ODKAZY", "OTÁZKY A ODPOVĚDI", and "RADY". Below the map, there is a section titled "Přidat hlášení o výskytu veverky" with a form for entering sighting details.

Formulář o hlášení výskytu veverky naleznete na adrese www.ornita.cz. Formulář vytiskněte a vyplňujte přímo v terénu nebo ze svých zápisků ihned, jakmile se k formuláři dostanete.

Vydalo:

Občanské sdružení Ornita, Bělehradská 58, Praha 2

Vedoucí projektu: Veronika Voldřichová

Odborná spolupráce: Mgr. Zuzana Bartáková

RNDr. Jaroslav Škopek, PhD.

Výtvarník: RNDr. Jan Hošek

Grafické zpracování: Jan Kubeš

PROJEKT BYL JIŽ UKONČEN.

VŠEM MAPOVATELŮM DĚKUJEME ZA SPOLUPRÁCI!

Projekt finančně podpořilo Hlavní město Praha

PRA HA
PRA GUE
PRA GA
PRA G

Odborní partneři:
Česká společnost ornitologická
Agentura ochrany přírody a krajiny ČR

